

Asztalos Veronka Örsike, Codău Annamária, Farkas Boglárka, Nagy Egon

Hermészek gyűltek össze¹

egyetemi hangulat, szeminárium, kétórás verselemzések, irodalmár pajtik, Lola fut, Borbély András, előadásrengeteg, kritikus magatartás, finom olasz bor, medvék, ismerkedni, figyelni, tanulni, megnyílni, együttműködni, #olyanmodernzene, #szokjle, #kávés, #táborművészet, #nemvagyokmatekinfós, tanulás, fáradtság, öröm, barátság, pihenés, kreativitás, patakolás, húsoslaska, művészet, Maci Laci – néhány kulcsszó az idén augusztus 1-3. között a nagybaconi Setétpatak Panzióban megszervezett Hermészkedő Műértelmező Vétélkedő táborában részt vevő diákoktól, akik a tanév során elkészített alapos és színvona-

¹ A Hermész tábor szervezői: Orbán Gyöngyi (BBTE, Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Intézet); Fóris-Ferenczi Rita (Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézet); Kékesi-Keresztes Lujza (Baróti Szabó Dávid Technológiai Líceum).

Támogatók: Barót Önkormányzata; Boralt Közművelődési Egyesület; Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége; Nagybaconi Közbirtokosság; Bethlen Gábor Alap a Bolyai Társaság pályázata alapján; Zsombari Csaba vállalkozó.

las pályamunkák jutalmaképpen olyan keretek között mélyülhettek el még jobban Babits Mihály és Nemes Nagy Ágnes munkásságában, ahol középiskolás diák és tanár, egyetemi hallgató és tanár, doktorandusz mind együtt gondolkodhatott. Ezt az élménycsomagot igyekszünk a továbbiakban egy kollázsszerű beszámoló formájában közvetíteni.

A diákok szemével

Dénes Petra, Jakab Júlia, Kővári László, Szikszay Dalma, Szitai Erzsébet és Tókos Csaba középiskolás diákok visszajelzései alapján

Ne leszűkített világban, a mindenségben gondolkozz! – csak egyike a diákok által kiemelt, a táborban elhangzott, szerintük fontos mondatoknak. A nem hagyományos gondolkodású középiskolás jelentkezők bebizonyították azt, hogy a *Hermészkedő*, nemcsak mint vetélkedő, hanem mint szemlélet, mint beállítódás szükséges a túlságosan is statikus középiskolai oktatás elevenné tételéhez.

A pályamunka tételsor kidolgozásához a középiskolásoknak két hónap állt a rendelkezésére; megoldásaikat egyetemi hallgatók értékelték Fóris-Ferenczi Rita irányításával. A feladatok közül a diákok egyöntetűen a Nemes Nagy Ágnes-verseket tartalmazó hangoskönyv és a Babits Mihály *Jónás könyvéhez* kapcsolódó forgatókönyv elkészítését élvezték a legjobban. Volt olyan, aki amiatt emelte ki ezt, mert szereti az irodalomtanulást kreatívabb felét, de akadt olyan is, akinek ugyanez a feladat nehézséget okozott. Általánosságban szólva a kíváncsiság és a kutatás utáni vágy motiválta legtöbbjüket, és ezt a két igényt a *Hermészkedő* – a diákok beszámolóí alapján – teljes mértékben kielégítette.

Ugyanakkor az is kiderült, hogy egy valami biztosan közös mindannyiukban: az irodalom szeretete és annak művelése. A pályamunkák kidolgozása során rájöttek arra, hogy a befogadott információk sokaságából tudni kell szelektálni, és megfelelően, jókor, jó helyen felhasználni, alkalmazni azokat.

Ezt a tapasztalatot erősítették a táborban elhangzott előadások, szemináriumok és egyéb foglalkozások. *A hurrikán hozzánk képest micsoda?* – hangzott el Berszán István előadásában. A diákok ráeszméltek arra, hogy a *Hermészkedő* a lehetőségek gazdag tárháza, és a foglalkozások során olyan helyzetek adódtak számukra, ahol ezeket az irodalom kínálta lehetőségeket meg is tapasztalhatták.

A kimondhatót túlszárnyalja a kimondhatatlan. A csendben ülés mindannyiunk kiáltása – hangzott el Orbán Gyöngyi tanárnő gondolatai között. Nemcsak az emlékezetes gondolat, hanem a kihívásokkal teli, érdekes pályamunka tételsor is a tanárnőnek köszönhető.

A szóbeliről

A táborban az előadások, szemináriumok és műhelymunkák mellett játékos szóbeli vetélkedőre is sor került, itt a középiskolások kiscsapatokba tömörülve hasznosíthatták a pályamunka elkészítése során szerzett tapasztalataikat.

A Keratív Kerubok és a *Küldöttek* ádáz harcot folytattak annak reményében, hogy Babits Mihály munkásságából ihletett tudásukat bemutassák a közönségnek. Szösszenezetek és kreatív pillanatok azok, amelyek a két korosztály pár órás szóbeli vetélkedőjében

kiemelkednek. A különböző nézőpontokat és megoldási terveket mi sem jellemzi jobban, mint az, ahogyan például egy verset prózává írtak át a IX-X.-es fiatalok.

A XI-XII. osztályos résztvevők Nemes Nagy Ágnes költészetét tanulmányozták, és az ezáltal megszerzett információkat és olvasói tapasztalatokat éles helyzetben is kamatoztatniuk kellett. Az egyik feladat például aktuális témák problematikusságának kifejtésére hívta fel a *Sherlock és Oszteoporózis* nevű csapat tagjait.

A verseny nem verseny volt, hanem játékos egymásra találás, ahol a vélemények és gondolatok nem ütköztek, hanem „párbeszéltek egymással”. Az egyórás kérdezz-felelek, ahol a diákoknak lehetőségük volt arra, hogy kreativitásukat és tudásukat bemutassák, hamar eltelt a jó hangulatnak köszönhetően.

Kitérő – ízelítő a táborban tartott néhány foglalkozásból:

Berszán István: „Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld”

Előadásomban Nemes Nagy Ágnes költészetének ökokritikai olvasatára vállalkozom. Annak vizsgálatára, hogy a stílustörténetileg-retorikailag tárgyias költészetként vagy tárgyias intellektualizmusként besorolt líra miként terjeszti ki az irodalomtudomány által gyakran nyelvi és/vagy társadalmi viszonyokra vetített világot az egész ökoszférára. Miközben igyekszem feltárni, hogyan válik a környezet a kultúra/művészet puszta helyszínéből annak résztvevőjévé, nemcsak a kulturális eszmék forgalmazása fog érdekelni, hanem leginkább a kapcsolatteremtés (vers)gyakorlatai. Az ilyen megközelítés

nemcsak érteni segít azokat a problémákat, amelyek egy környezet-etika kiindulópontját képezhetik, hanem tanulni is a haszon-, illetve használatelvű tájékozódásból kimozdító kifinomult és intenzív figyelmet. Úgyhogy az előadás végén saját versgyakorlatban követtem „a fák kimondhatatlan tetteit”.

Serestély Zalán: 1. szeminárium: A lovak és az angyalok – az állat méltósága Nemes Nagy Ágnes költészetében

„úgy érzem: mélyen, bordám közt dobogsz
Ábris lovam, aki sohase voltál.”

Nemes Nagy Ágnes költészetét valósággal átszövik, bebarangolják a képzelt és való állatok, az olyan „hibrid” lényekről nem is beszélve, mint a madárszerű angyalok. Kicsit szűkítve a témán, a város kérdése felől közeledünk az állat Nemes Nagy Ágnes-i fenoménjéhez. A szó klasszikus értelmében a városnak kell hogy legyen alapítása, egyfajta nulladik kilométerköve térben és időben, a város lehet emlékműszerű (ld. a bibliai Jákób-történetet), kell hogy legyen saját története, történetisége, genézise, ki kell válni a vadonból, a burjánzó formátlanságból, artikulálnia kell, centrumra és perifériára kell tagolódnia. Azonban: a *Villamos, Október, Város, télen, Egy pályaudvar átalakítás* vagy a *Hazafelé* című Nemes Nagy-versek felől kutatva a város kérdését, az derül ki, hogy a városnak nem csak alapítása, de keletkezése is lehet. Nemes Nagy városainak nincsenek kontúrjai, nem határolódnak ki világosan, élesen a térből, a vadonból, nem bomlanak centrumra és perifériára, létrejöttüket nem előlegezi meg semmiféle alapító szándék, nem redukálhatók emlékművé. Testük van, mely ha kell, egyszerre állati és növényi (ld. méhkaptár), de semmiképpen sem antropomorf. A szemináriumon azzal foglalkozunk, hogy ennek mi lehet a tétje.

Serestély Zalán: 2. szeminárium: Iszap és szomjas testek – privát eredet- és teremtésmítoszok Nemes Nagy Ágnes költészetében

„S így gyakran hallom éjszaka
ahogyan illik, nyög, hereg,
s csukladozva a szortyogó,
növő iszapban hentereg”

Ha egy klasszikus teremtésjelenetnek lennénk a rendezői, tételesen a következő kelteket és jelenségeket hordanánk föl a színpadra: a Teremtő patetikus magányosságát, metafizikai fölényét és presztízst a teremtményekkel szemben, e viszony vertikális jellegét, a nem létezőt létezőbe fordító, az élettelen életre keltő ígét, a vajúdást, a kint, valamint némi port, iszapot és vizet.

Nemes Nagy Ágnes *Hadijelvény, Keress hazát!, Dagály után, A szörny, Elégia egy fogolyról, A szabadsághoz*, valamint *Alázat* című opuszai egyrészt nem mítoszok a szó elemi értelmében, másrészt nem a teremtés aktusait világítják meg. Amire vállalkoznak, az valójában a teremtés- és eredetmítoszok dekonstrukciója, szétszerelése nem-teremtésmítoszká. Nemes Nagy kitörli a képletből a transzcendens hatalmat, a Teremtőt és annak magányosságát, helyébe olyasmik kerülnek, mint a vágy vagy a szomj. A vágy nem vertikális viszonyt jelent, mint a teremtő–teremtett relációja, hanem mellérendelődést, kollaterális kapcsolódást.

Boda-Székesi Eszter: filmklub

Az általam választott filmek a következők: *A kiállhatatlan* (Den Brysomme mannen, norvég-izlandi, 2006), *A lé meg a Lola* (Lola rennt, német, 1998), *A hegyek királya* (El Rey de la montana, spanyol, 2007).

A kiállhatatlan címűt egyrészt azért választottam, mert ritkán lát az ember norvég-izlandi filmet, másrészt azért, mert a közösségi együttélés parabolájaként érdemes értelmezésre felkínálni. *A lé meg a Lola* jelenetei rájátszanak a nézői elvárásra, bizonyítva, hogy a véletlen nem csupán a hétköznapiakban, de akár az alkotói munkában is meghatározó. *A hegyek királya* látványos példája a feszültségkeltésnek, annak a felismerésnek a megfogalmazása, hogy végső soron valamennyien csupán a virtuális világ kellékei vagyunk.

Nagy Anna: Babits Mihály életműve a 21. század középiskolájában

Az előadás három lehetséges irányt mutat be, mely a mai diákok számára megkönyvíthatja a közelítést Babits Mihály alkotásai felé: a szerző vizuális (ön)reprezentációja, Babits megjelenése a jelenkori populáris kultúrában, valamint a költő viszonyulása saját korának populáris kultúrájához és új médiumaihoz.

Pieldner Judit: Örökség és adomány. Nemes Nagy Ágnes „reggeli kérdése” Babits Mihályhoz

Előadásomban egy képzeletbeli kertben tett sétára hívom a hallgatóságot, amelynek során két Nemes Nagy Ágnes esszé (*Negatív szobrok*, *A Nyugatról*), valamint a *Víz és kenyér* című, Babitshoz írt versének szöveghelyeit járjuk be. A séta során Nemes Nagy Ágnes Babits-képét, irodalmi hagyományhoz való viszonyát próbáljuk megragadni, a múlt és a jelen, a nagy elődök és az utókor kapcsolatáról gondolkodva, a hagyomány örökség-

ként, illetve *adományként* való felfogásának különbségeire figyelve, arra a kérdésre keresve a választ, hogy mit tehet hozzá a hagyományhoz az utókor, adományként, a figyelem, az olvasás, a hagyomány életben tartása révén. A szövegek értelmezéséhez T. S. Eliot *Hagyomány és egyéniség* című esszéje valamint Harold Bloom *hatásiszony*-fogalma szolgál fogódzóul.

Dánél Mónika: Nemes Nagy Ágnes: *Város, télen*

Nemes Nagy Ágnes: *Város, télen* című versét olvastuk közösen az én szemináriumomon. Számomra ez a vers a nyelvi megjelenítés érzéki, érzékszervi széttartását viszi színre, az érzéki (tapasztalat) és nyelv érintkezésében teremti a költészet nyelvét mint a megfoghatatlan megragadásának médiumát. A közös szoros olvasás során az antropomorf-dezantropomorf, emberi és természeti jelenségek köztesében (amelyet pl. a történést kifejező igék is jelölnek), a (téli) természeti- és emberi (kép)alkotás együttthasításában keletkezőként vált megtapasztalhatóvá a vers.

Sikó Olga Anna: *Keresztül-kasul a befogadás ösvényein*

Végül sem előadás, sem szeminárium nem lett a *Keresztül-kasul a befogadás ösvényein*, hanem valami vegyes műfajú óra, amelyben a mindenkit megszólítás vágya mondhatni témaként is működött, mert azt hoztam játékba, ami a mindennapok tanári gondja: hogyan lehet a diákokban a személyes érdekeltségnek érzelmi-szellemi húrjait megpendíteni azzal az irodalommal, amelyet iskolai tanórán befogadásra kínálunk. Talán nem illik ilyent mondani, de nagyon szerettem a címet, mert engedte a szellemi kalandot, valósággal „kínálta” a kérdéseket és feladatokat, hogy a különböző alkotók: Gergely Ágnes, Zrínyi Miklós, Babits Mihály, Kovács András Ferenc, Báthori Csaba szövegei/szövegrészelei (sőt a kedves hallgatóság válaszai, parafrázisai is) egymásba kapcsolódhassanak.

A tanárok reflexióiból

Kérdéseinkre válaszoltak: Berszán István, Boda-Székesi Eszter, Dánél Mónika, Nagy Anna, Pieldner Judit, Serestély Zsolt, Sikó Olga-Anna

Miért lehet fontos a Hermészkedő verseny a középiskolások számára?

Elsősorban éppen azért, mert, ha jól tudom, nem verseny. A középiskolai tanterv, már amennyire meg tudom ítélni és fel tudom idézni, nem sok teret kínál arra, hogy a diákok kimozduljanak a versenytársadalom, a teljesítményalapú jutalmazás, a szabadpiacon zajló élethalálharc (ld. minden áru, mindennek van ára, vagy mindennek ára van [ha tanulsz, annak is, ha nem tanulsz, annak még inkább]), iskola vs. élet, tanulás vs. munka, és sorolhatnám a jól bejáratott felosztásokat, amelyeken magam is szocializálódtam), a kultúra elitista koncepciója, újabban pedig a multitaskingolás közegéből. Ez nem arról szól, hogy a tanárok – mármint egyenként, egyénekenként – rosszak, hanem hogy az iskolák mint intézmények aszerint maradnak életben, hogy milyen mértékben termelnek hasznos, hasznosítható (valójában kizsákmányolható) emberanyagot és tudást a munkaerőpiac számára. Eleve lassítás, a gazdasági mozgások szerint ütemezett idő megbotlasztása (Serestély Zsolt) az, amit a Hermészkedő informatív tudást és kreativitást egyaránt igénylő pályamunkák által kínál, s így az önálló gondolkodást és a szakmai tájékozottságot segíti elő (N. A.)

Továbbá a személyes megszólítottóság tapasztalatában, élményében részesíti őket (Piédner Judit), megteremti az elmélyülés igényét, kialakítja a kutatómunkára való érdeklődést, és teret ad az egyéniség kibontakozásának (Dánél Mónika), illetve markáns szempont az is, hogy a táborozó középiskolából érkezőnek jóval könnyebb dolga lesz majd idővel az egyetem padjába beülni (B-Sz. E.).

A Hermészkedő versenyfelhívására „én ezt szeretném”-mel válaszoló diák valószínűleg már a választás első pillanatában a szabadság és kötöttség megsejtett harmóniáját érzi meg. A változatos és érdekes (de nem pofonegyszerű!) feladatsor megoldásával úgy építheti önmagát, fejlesztheti képességeit, hogy az önálló kutakodás, megértések, saját időbeosztás és az elkészült saját pá-

lyamű örömeiben részesül. Tanára, ha képes mértéket tartani tanácsaiban, egyéni ötleteiben, akkor mindezt hagyja kibontakozni benne. A Hermész tábor pedig mintegy a „próbája” ennek a munkafolyamatnak és tapasztalatszerzésnek. Az értelmezés ilyen lehetőségébe belekóstolt diák csupa szem, fül és száj a programok során. Erre szükség is van, mert most már egy számára teljesen új összetételű közönség előtt kell tudni megnyílnia (S. O. A.).

Mi lehet a tétje egy ilyen jellegű tábornak szakmai szempontból?

A kísérleti jelleg. Az, hogy egymásba nyitjuk a műhelyeinket, s engedjük munka, illetve kutatás közben megmutatkozni – nem is azt, hogy mivel foglalkozunk, hanem inkább azt, ami foglalkoztat. (B. I.) A középiskolások számára az irodalomról való gondolkodás útját nyitja meg; az egyetemisták számára pedagógiai gyakorlatként is felfogható, hiszen ők szervezték a középiskolások tevékenységeit; a középiskolai tanárok és egyetemi oktatók szá-

mára módszertani szempontból, az irodalomoktatásban érvényesített szemléletmód szempontjából nagyon tanulságos; és valamennyi résztvevő számára felejthetetlen közösségi élmény. (P. J.) Azaz, a tábor tétje épp ez a vegyes összetételűség, amely az együtt-értelmezések során végül közösségként érzékelheti magát. (S. O. A.)

Egy hivatalos kötöttségektől mentes szakmai dialógusként tekintek a táborra, mely lehetőséget nyújt a középiskolás és egyetemista diákok, a középiskolai és egyetemi tanárok közötti feszültségmentes kapcsolat megteremtésére, és teret nyújt a szabad információ-áramlás számára mindhárom irányba. (N. A.) Ugyanakkor generációs találkozásról is beszélhetünk, ahol mindenki személyre szabott szellemi élményekhez jutott, s ahol a bemutatók, közös beszélgetések egyértelművé tették, hogy a kérdésfelvetések a fontosak, a lehetséges válaszokat pedig jó megosztani másokkal. A táborban az előadások és szemináriumok mellett esti filmvetítésekre és azokat követő beszélgetésekre is sor került, ezek az alkalmak pedig az oktatási rendszerünknek arra a hiányosságára is felhívták a figyelmet, miszerint a tudatos filmnézésre való nevelésnek az általános és középiskolában nincsenek meg az intézményes keretei, a hetedik művészet megközelítési módzatainak a feltérképezése továbbra is visszaszorul rendszertelenül működő filmklubok vagy rendhagyó irodalomórák keretei közé. (B-Sz. E.)

Miért mondható mindez fontosnak tágabb, elméletibb kontextusban?

Mert az oktatásnak, áttételesen pedig a művészet oktatásának az a szerepe, hogy társadalmi-politikai értelemben vett érzékenységet hozzon létre, hogy újra felossza az érzékelhetőt, sőt, hogy létrehozza a politikát – nyilván nem abban az értelemben, ahogyan ma ezt a fogalmat laicizált közegben használjuk (mert az minden, csak nem politika), hanem mint annak szünhetetlen újragondolását, hogy miért érdemes nekünk együttélnünk, vagy radikálisabban: mért lehetetlen nem-együttélnünk. És itt nemcsak emberi lények együttélésére gondolok, hanem egyéb lénytársakra is, flórákra, faunákra, miegymás. Mi több, a profeszionalizmus kategóriájába a sebezhetővé válás ethoszának is be kellene törnie. Számomra tehát ez volt a vállalás szakmai tétje. Nemes Nagy Ágnes költészete és amit a diákoktól, kollégáktól cserébe kaptam, az már ajándék. (S. Z.)

Miben különbözött a táborban tartott előadás/szeminárium/foglalkozás a megszokott előadási módjuktól (a vegyes összetételű közönségre való tekintettel: középiskolások, tanáraik, egyetemisták, doktoranduszok, egyetemi tanárok)?

Éppen ebben a közös megszólítotttságban válik a különböző összetételű közönség egy csapattá, hogy ugyanarról, ugyanúgy vagy hasonló módon töprengünk, az irodalomolvasás megosztott terében és idejében. (P. J.) A tanórák is jó esetben partneri viszonyt tételeznek tanár és diák között, azonban egy ilyen összetételű táborban szükségszerűen ez válik alappá. A közös tér, a közösen eltöltött idő valóban közösséggé tudja változtatni a résztvevőket. Egy ilyen tábori szituáció dehierarchizáló, emberi közelségeket tud kialakítani, amelyek a későbbi társadalmilag „szabályozott” tanórák keretei között sem felejtődnek el, hanem alakítják azokat. A mellérendelő viszony pedig a szabadon gondolkodás és véleménynyilvánítás közege. (D. M.) A résztvevők reflexiói alapján úgy tűnik, hogy a Hermész tábor sikeresen teremtett demokratikus szakmai fórumot az oktatás hierarchizált rendszerében egymástól sokszor élesen elhatárolt csoportok számára. (N. A.)

Ennek a közegnek azonban meg kellett teremteni a feltételeit, ezek közül is főként a *mindenkit megszólító hang és téma keresése, formába öntése* volt a legnagyobb kihívás (S. O. A.). *Feltettem magamban, hogy úgy adok elő, ahogy a fizikusok szoktak: mindent, ami belekerül az előadásba, olyan messziről vezetek le, amilyen messziről szükséges ahhoz, hogy „fizikus és nem fizikus” egyaránt követhesse, illetve ellenőrizhesse, amiről beszélek. Különben nem előadást tartok, hanem titkosított üzenetek ügynökeként zsonglörködöm. Persze az az igazság, hogy a zsonglörködés nem iktatható ki egészen a kísérleti kutatásból: talán elég, ha valamit tényleg követhetővé tesz. (B. I.) A differenciálás a tanításban nem az okosabb leereszkedését jelenti az oktalanhoz, a műveltebbét a műveletlenebbhez, hanem annak a közös nyelvnek a felkutatását, amelyen megszólalva és megszólítva ezek a diákok meg tudják mutatni a saját problémaérzékenységüket. Volt viszont egy késő estébe nyúló sörözés egy kézdivásárhelyi sráccal és Borbély András kollégámmal, barátommal, pengettünk egy kis szégyentelen bluest (gondolom, az aludni vágyók valamelyes bánatára), ott valami talált. Jövőre talán innen indítok. (S. Z.)*

Indítsunk innen jövőre!